

IZMEĐU ŽELJA I MOGUĆNOSTI: PAKT ZA BUDUĆNOST KAO TEST OPSTANKA UJEDINJENIH NACIJA

Jelica GORDANIĆ*

APSTRAKT

Ujedinjene nacije (UN), već nekoliko decenija suočavaju se sa brojnim kritikama. Organizacija nije efikasna kao što je nekada bila, a ciljevi zbog kojih je osnovana ne ispunjavaju se u dovoljnoj meri. Stoga je i poverenje međunarodne zajednice u njeno delovanje sve slabije. UN nalaze se na prekretnici i hitno moraju povući neke poteze kako bi ostale relevantan akter u međunarodnim odnosima. Delujući tom pravcu, UN su donele strateški dokument - Pakt za budućnost, koji predstavlja novu strategiju UN za njeno buduće delovanje. Ambiciozno zamišljen, Pakt za budućnost razmatra mogućnosti delovanja UN u oblastima održivog razvoja, mira i bezbednosti, mladih i budućih generacija, nauke, tehnologije i veštačke inteligencije i druga važna pitanja. Iako su neke ideje sadržane u Paktu za budućnost odranije poznate Pakt sadrži i neke nove inovativne ideje posvećene digitalnim tehnologijama, veštačkoj inteligenciji i poboljšanju položaja mladih. U radu se detaljnije analizira sadržaj Pakta i njegovim mogućim efektima na buduće delovanje UN. Autorka zaključuje da Pakt za budućnost kao strateški dokument UN, može biti dobra osnova za poboljšanje organizacione efikasnosti svetske organizacije posebno uzimajući u obzir njegove inovativne ideje kojima se razmatraju pitanja o kojima UN do sada nisu posvećivale dovoljno pažnje.

Ključne reči: Ujedinjene nacije, Pakt za budućnost, održivi razvoj, mir i bezbednost, veštačka inteligencija, digitalne tehnologije

UVOD

Ujedinjene nacije decenijama se suočavaju sa poteškoćama u funkcionisanju. Teoretičari smatraju da postoje četiri izuzetno važne oblasti UN koje zahtevaju

* Viši naučni saradnik, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd. E-mail: jelica@diplomacy.bg.ac.rs

Rad je nastao u okviru naučnoistraživačkog projekta „Srbija i izazovi u međunarodnim odnosima 2025. godine“, koji finansira Ministarstvo nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije, a realizuje Institut za međunarodnu politiku i privredu tokom 2025. godine (evidencioni broj: 200041).

poboljšanje- reforma Saveta bezbednosti, reforma administrativnog aparata na čelu sa Sekretarijatom, reforma radnih metoda komiteta UN i formiranje novih institucionalnih okvira za razmatranje savremenih izazova.¹ UN nisu uspele da daju adekvatne odgovore na zdravstvenu pandemiju Covid-19, kao ni na međunarodne sukobe koji potresaju svet poslednjih nekoliko godina. Savet bezbednosti je razjedinjen, ciljevi održivog razvoja se ne ispunjavaju odgovarajućom brzinom, a tehnologija i veštačka inteligencija razvijaju se neverovatnom brzinom. Ovo je samo mali delić izazova sa kojima se UN suočavaju u trećoj deceniji 21. veka. Nekada ugledna organizacija pretvara se u pričaonicu koja teoretiše, raspravlja, skreće pažnju, ali suštinski ne obavlja zadatke zbog kojih je osnovana.

Krizna vremena zahtevaju inovativna rešenja i nove strategije. Savremeni međunarodni problemi često su međusobno povezani i njihovo rešavanje prevazilazi kapacitet svake pojedinačne države. UN su svesne da moraju izmeniti i osavremeniti tok svog delovanja kako bi ostale relevantan akter u međunarodnim odnosima. U susret 80. godišnjici osnivanja, UN su održale Samit za budućnost, događaj visokog nivoa koji je bio dobra prilika da se podvuče crta i sumiraju rezultati rada organizacije. Teoretičari su ovaj događaj okarakterisali kao „priliku definisanja i usmeravanja težnji i obaveza koje su već bile predmet pažnje nekoliko međunarodnih instrumenata – i čvrstog i mekog prava – u svetlu nekih nedavnih globalnih zabrinutosti i događaja.“² Rezultat Samita je Pakt za budućnost, ambiciozni strateški dokument svetske organizacije, koji ima zadatak da postavi temelje ponovne relevantnosti UN u međunarodnim odnosima. U pitanju je širok međunarodni sporazum koji reguliše neke potpuno nove oblasti, ali i pitanja u pogledu kojih decenijama nije bilo moguće postići saglasnost. Odredbe Pakta za budućnost kulminacija su višegodišnjih pregovora i rezultat prilagođavanja UN realnostima današnjice i izazovima sutrašnjice. Po rečima generalnog sekretara Antonija Guterresa, „ne možemo stvoriti budućnost koja odgovara našim potomcima pomoću sistema koji su izgradili naši preci.“³ Sastavni delovi ovog Pakta su „Globalni digitalni sporazum i „Deklaracija o budućim generacijama“. Razlozi usvajanja Pakta za

¹ Thomas Biersteker, Kofi Annan's Legacy of UN Reform, *Caribbean Journal of International Relations & Diplomacy*, 2020, Vol. 5, No. 2, pp. 32–33.

² *Back to the Future? Early Insights into the Gains and Gaps of the UN Pact for Future and Annexed Declaration on Future Generations* (research conducted under the PRIN 2022 Project entitled: 'FUEL-IT: FUture gEnerations and international Law: boosting an Italian response'). AIR (Archivio Istituzionale della Ricerca) UNMi, Milano 2024. Internet: <https://air.unimi.it/retrieve/dfd2fbfb-be73-4128-a20f-7da29501b64d/SIDIBlog%20%28Pre-Print%29.pdf> 10. 09. 2025.

³ United Nations Information Service Nairobi, Press Release: United Nations adopts ground-breaking Pact for the Future to transform global governance. Internet: <https://www.un.org/en/unis-nairobi/press-releaseunited-nations-adopts-ground-breaking-pact-future-transform-global> 20. 09. 2025.

budućnost su razumljivi. S druge strane, treba se zapitati, da li su postavljeni ciljevi previše ambiciozni? Da li usvajanje Pakta za budućnost predstavlja novi polet u međunarodnim odnosima ili samo jedan više dokument koji će uskoro pasti u zaborav? Imaju li države političku volju da se doprinesu ostvarenju njegovih ciljeva? Ovo su neka od pitanja koja izazivaju interesovanje i na koja će autorka pokušati da odgovori.

PITANJA KOJA REGULIŠE PAKT ZA BUDUĆNOST

Istorijska uloga UN je dragocena. Ova organizacija omogućila je da kolonijalne države i narodi steknu dugo željenu nezavisnost. Ljudska prava su pod okriljem UN postala jasno definisana i kompaktna celina. Iskristalisale su se i razvile dve generacije ljudskih prava – građanska, politička, i ekonomska, socijalna i kulturna prava. Sve više se govori o postojanju treće (prava solidarnosti), pa i čak četvrtе generacije ljudskih prava (prava povezana sa razvojem digitalne tehnologije). Usvojeno je više od 80 deklaracija i sporazuma posvećenih ljudskim pravima. Više međunarodnog prava stvoreno je od osnivanja UN nego tokom čitave dotadašnje istorije čovečanstva. Različite specijalizovane agencije UN i pojedini generalni sekretari bili su čak 12 puta dobitnici Nobelove nagrade za mir.⁴ Prema rečima Daga Hamaršelda: „Ujedinjene nacije nisu stvorene da odvedu čovečanstvo u raj, nego da ga spase od pakla.“ UN počivaju na tri stuba – miru i bezbednosti, ljudskim pravima i održivom razvoju. Već duže vreme se ne postižu zavidni rezultati ni u jednoj od tri navedene kategorije.

Teoretičari smatraju da su UN postale „svetsko telo koje je sve lošije opremljeno za zahteve 21. veka i ide putem irelevantnosti ukoliko ne prođe kroz transformaciju.“⁵ Neuspeh UN rezultat je više faktora. To je neuspeh liderstva, kombinovan sa lošim upravljanjem, decenijskom neefikasnošću i široko rasprostranjenom tradicijom korupcije. U skladu sa svim negativnim tendencijama, UN su sve manje bile spremne da se suprotstave aktima genocida i najgrublјih kršenja ljudskih prava. Ujedinjene nacije su došle do tačke – „sada, ili će biti kasno kasnije“. Održavanje Samita za budućnost i usvajanje Pakta za budućnost dočekano je sa mnogo entuzijazma od strane UN zvaničnika. Pakt za budućnost treba da bude pogonsko gorivo koje će doneti nadu u obnovu multilateralizma. Odredbe Pakta podsećaju na obećanje UN da će zaštititi naredne generacije od pošasti rata. U skladu s tim, UN pozivaju sve subjekte međunarodnih odnosa na pridržavanje pravila međunarodnog prava,

⁴ United Nations. Peace, dignity and equality on a healthy planet. Internet: <https://www.un.org/en/about-us/nobel-peace-prize> 21. 09. 2025.

⁵ Nile Gardiner, *The Decline and Fall of the United Nations: Why the U.N. has Failed and How it Needs to be Reformed*, *Macalester International*, 2007, Vol. 19, Article 9, pp. 35–60, p. 40.

uključujući Povelju i njene mehanizme, kao i na upotrebu diplomatije, rešavanje sporova mirnim putem, uzdržavanje od pretnje ili upotrebe sile ili akata agresije, poštovanje suvereniteta i teritorijalnog integriteta, poštovanje principa političke nezavisnosti i samoopredeljenja i jačanje odgovornosti.⁶ Pakt za budućnost širok je pravni akt, posvećen skoro svim aspektima delovanja UN. Njegove odredbe razmatraju mogućnosti za reformu i napredak u oblastima ciljeva održivog razvoja, međunarodnog mira i bezbednosti, pravaca reforme UN i transformacije globalnog upravljanja. Sva ova pitanja bila bi neka standardna priča o reformi UN. Međutim, Pakt za budućnost ide i korak dalje. Njegovi delovi su i „Globalni digitalni sporazum i „Deklaracija o budućim generacijama“. Razmatranje pravaca delovanja organizacije u svetu tehnologije koja se menja velikom brzinom i unapređenje položaja mladih i budućih generacija su inovativni potezi koji do sada nisu bili razmatrani u većoj meri. Ova dva dela daju Paktu za budućnost određenu usmerenost i pokazuju da ovaj dokument nije okrenut samo ka greškama iz prošlosti, nego se fokusira i na neka nova pitanja koja nisu bila razmatrana u većoj meri od strane UN. Kako Pakt za budućnost vidi određene oblasti delovanja UN? Koji su to planovi i poboljšanja koja UN planira preduzeti kako bi (p)ostala relevantan akter u međunarodnim odnosima?

PAKT ZA BUDUĆNOST I PITANJE ODRŽIVOG RAZVOJA

UN su se, sada već davne 2015. godine, obavezale na ispunjenje ciljeva održivog razvoja. Taj naum nije tekao očekivanom brzinom. Pandemija, ratovi i nedovoljna posvećenost država ostavili su duboke posledice. Siromaštvo, glad i nejednakost su porasli. Čovečanstvo se suočava sa najrazličitijim ekološkim izazovima – klimatskim promenama, gubitkom biodiverziteta, dezertifikacijom, zagađenjem. Masovna degradacija životne sredine i uništenje prirode su toliko uzele maha da stručnjaci međunarodnog prava dugi niz godina zagovaraju tezu da se ovakve pojave trebaju proglasiti za jedno od najtežih međunarodnih krivičnih dela – ekocid.⁷ Ljudska prava doživljavaju tendenciju pada, a rodna ravnopravnost je skoro pa apstraktan pojam za veliki deo sveta. Položaj žena i devojčica je neophodno popraviti i osnažiti. Ljudska prava i ciljevi održivog razvoja usko su povezani. Kada su ciljevi održivog razvoja ostvareni, ljudska prava se mogu kvalitetno uživati. Isto važi i u suprotnom smeru.

⁶ United Nations General Assembly, A/79/L.2, The Pact for the Future, 20. September 2024. Internet: <https://www.un.org/pga/wp-content/uploads/sites/109/2024/09/The-Pact-for-the-Future-final.pdf> 08. 06. 2025.

⁷ Ljubomir Tintor, Pravo na čistu i zdravu životnu sredinu – dometi i ograničenja ljudskog prava u nastajanju, *Harmonius – Journal of Legal and Social Studies in South East Europe*, 2022, 11 (1), str. 313–334, str. 314.

UN se obavezuju da će preduzeti prilično ambiciozne i transformativne akcije za sprovođenje Agende 2030. Odredbama Pakta za budućnost, UN najavljuju da će:

- postaviti iskorenje siromaštva kao centralni deo ostvarivanja Agende 2030;
- okončati glad, eliminisati nesigurnost hrane i sve oblike pothranjenosti;
- eliminisati jaz u finansiranju ciljeva održivog razvoja u zemljama u razvoju;
- investirati u ljudski kapital kako bi se okončalo siromaštvo, a poraslo međusobno povrenje i društvena kohezija;
- izgraditi mirna, pravedna i inkluzivna društva, obezbediti pristup pravdi i izgraditi efikasne, odgovorne i inkluzivne institucije na svim nivoima i podržavati dalji razvoj ljudskih prava i osnovnih sloboda;
- postići polnu jednakost i osnažiti žene i devojčice;
- unaprediti i povećati aktivnosti u borbi protiv klimatskih promena i preduzeti mere u cilju zaštite prirode;
- raditi na razvoju kulture i sporta kao važnih komponenti održivog razvoja.⁸

Stiče se utisak da je deo Pakta za budućnost posvećen ciljevima održivog razvoja okrenut ka narodima i pojedincima kao krajnjim korisnicima. Ovo je posebno vidljivo u pogledu zaduženja UN u slučajevima prava žena i dece i ostvarenja rodne ravnopravnosti, kao i u slučaju borbe protiv posledica klimatskih promena. Agenda 2030 poručuje da čovečanstvo treba da funkcioniše u skladu sa prirodom. U skladu sa tim, Pakt za budućnost navodi da treba povećati aktivnosti u pogledu porasta nivoa mora, gubitka biodiverziteta, zagađenja, nestašice vode, poplava, dezertifikacije, degradacije zemljišta, suše, krčenje šuma i peščanih oluja. UN kao organizacija ove ciljeve ne mogu ostvariti same. Pakt za budućnost predstavlja države kao pouzdane partnere bez kojih ostvarenje predviđenih ciljeva održivog razvoja neće biti moguće. Države treba da promovišu održivu potrošnju i modele proizvodnje, kao i održive stilove života. Treba imati na umu da je veliki broj pitanja iz oblasti životne sredine transnacionalnog karaktera i da je za njihovo rešavanje neophodna saradnja država i regiona. UN podstiču jačanje međunarodne saradnje i sprovođenjem i poštovanjem multilateralnih ekoloških sporazuma.⁹ UN su fokusirane i na odnos koji postoji u slučaju žena i devojčica i ciljeva održivog razvoja. Najavljuje se preduzimanje akcije za iskorenjivanje svih oblika nasilja i uznemiravanja nad ženama i devojčicama (uključujući seksualno i rodno zasnovano nasilje) i preduzimanje aktivnosti kojima be se

⁸ The Pact for the future, Actions 1–9.

⁹ *Ibidem*, Action 10.

ženama dala jednaka prava na ekonomske resurse, pristup vlasništvu, kontrola nad zemljištem i finansijskim uslugama, obezbeđivanje pristupa seksualnom i reproduktivnom zdravlju, ostvarenje reproduktivnih prava itd.¹⁰ UN kao organizacija računaju na „izmenu svesti“ i podršku svih država, međunarodnih organizacija i nedržavnih aktera kako bi se ova prava ostvarila i u budućnosti uživala bez ometanja.

PITANJE MEĐUNARODNOG MIRA I BEZBEDNOSTI U PAKTU ZA BUDUĆNOST

Ostvarenje najvažnijeg cilja UN, međunarodnog mira i bezbednosti, decenijama je pod znakom pitanja. Činjenica je da globalni bezbedonosni pejzaž prolazi kroz duboku krizu aktima pretnji međunarodnom miru i bezbednosti, kršenjima ciljeva i principa Povelje, kao i (nikad aktuelnijim) pretnjama od nuklearnog rata. Međunarodni sporovi se uglavnom rešavaju silom, ljudska prava se sve manje poštuju, a preventivna diplomatija se gubi u magli. Pred UN i Paktom za budućnost je veliki zadatak u pogledu poštovanja koncepta međunarodnog mira i bezbednosti i sa njima povezanih načela. Obaveza mirnog rešavanja sporova izričito je definisana brojnim dokumentima UN. Na ovom mestu treba pomenuti Revidirani generalni akt o mirnom rešavanju međunarodnih sporova (1949), Deklaraciju Ujedinjenih nacija o načelima međunarodnog prava o prijateljskim odnosima i saradnji država u skladu sa Poveljom Ujedinjenih nacija (1970), Deklaraciju iz Manile o miroljubivom rešavanju međunarodnih sporova (1982), Deklaraciju o sprečavanju i otklanjanju sporova ili situacija koji mogu da ugroze međunarodni mir i bezbednost i o ulozi Ujedinjenih nacija na tom polju (1988), i mnoge druge. Tužna realnost je, da svet doživljava porast nasilja kakav nije viđen od perioda nakon Drugog svetskog rata. Novi rekord postavljen je u 2024. godini. Naime, prema izveštaju Instituta za istraživanje mira u Oslu (PRIO), tokom ove godine odigrao se 61 sukob u 36 zemalja.¹¹ Više od 233 hiljade ljudi izgubilo je živote u oružanim sukobima, što je porast za oko 30% u odnosu na 2023. godinu.¹² Vođene premisom „bolje sprečiti nego lečiti“ UN se žele fokusirati na jačanje preventivne diplomatije. Pakt za budućnost šalje snažnu poruku o važnosti ranog upozorenja, sprovođenja mera za izgradnju poverenja i smanjenje tenzija, popularizaciju posredovanja i drugih diplomatskih mehanizama za ublažavanje tenzija u slučajevima koji mogu

¹⁰ *Ibidem*, Action 8.

¹¹ PRIO, New data shows conflict at historic high as U.S. signals retreat from world stage, 09. June 2025. Internet: <https://www.prio.org/news/3616> 10. 09. 2025.

¹² ALCED, Data shows global conflict surged in 2024, 12. December 2024. Internet: <https://acleddata.com/media-citation/data-shows-global-conflict-surged-2024-washington-post> 10. 09. 2025.

predstavljati pretnju međunarodnom miru i bezbednosti. Naglašavaju se uloga i ovlašćenja koja generalni sekretar, ali i regionalne i subregionalne organizacije imaju u mirnom rešavanju sporova.¹³ Odredbe Pakta za budućnost fokusirane su i na borbu protiv terorizma, navodeći da se terorizam i nasilni ekstremizam ne mogu povezivati ni sa jednom religijom, civilizacijom ili etničkom grupom. Dosadašnji naponi borbe protiv terorizma moraju se udvostručiti. Svetska organizacija se protiv ovog pitanja ne može boriti sama, pa se naglašava neophodnost saradnje sa svim akterima: državama, regionalnim organizacijama i ostalim uticajnim akterima. Napredak tehnologije ide na ruku organizovanju terorističkih aktivnosti, pa je neophodno sprovesti aktivnosti koje bi držale pod kontrolom zloupotrebu digitalnih tehnologija u terorističke svrhe.¹⁴ Imajući u vidu da je Generalna skupština krajem 2024. godine usvojila Konvenciju protiv sajber kriminala možemo zaključiti da je po ovom pitanju već postignut određeni uspeh. Kada je reč o nuklearnom naoružanju, UN su spremne da ulože sve napore da spreče opasnost od nuklearnog rata. Državama se ostavlja pravo da razvijaju istraživanja, proizvodnju i korišćenje nuklearne energije u mirnodopske svrhe, u skladu sa odgovarajućim međunarodnim obavezama. UN će nastojati da ubrzaju primenu odgovarajućih obaveza u pogledu nuklearnog razoružanja kako bi svet mogao biti bezbedno mesto za život.¹⁵ UN se pozivaju na poštovanje i sprovođenje ugovora koji zabranjuju upotrebu hemijskog i biološkog oružja. Obaveze o zabrani razvijanja, nabavke i upotrebe bilo koje vrste nuklearnog, biološkog i hemijskog oružja odnosi se i na nedržave aktere. Neophodno je osigurati da svi akteri, bilo da su državni ili nedržavni, snose odgovornost za upotrebu takvih vrsta oružja.¹⁶ Imajući u vidu da su krajnji korisnici Pakta za budućnost pojedinci, određenim kategorijama stanovništva je posvećena posebna pažnja u delu koji se odnosi na međunarodni mir i bezbenost. Te kategorije su civili, žene i devojčice. U skladu sa tim, UN najavljuju da će preduzeti konkretne i praktične mere za zaštitu svih civila u oružanom sukobu, što podrazumeva i sprečavanje upotrebe eksplozivnog oružja u naseljenim područjima koje može izazvati štetu civilima ili civilnim objektima (uključujući škole, medicinske ustanove i religiozne objekte). Treba usmeriti sve napore kako bi se omogućio prilaz humanitarne pomoći i u potpunosti poštovali principi humanosti, neutralnosti, nepristrasnosti i nezavisnosti. Neophodno je obezbediti poštovanje svih normi koje se odnose na zaštitu i neometano delovanje humanitarnog osoblja i osoblja UN, lokalno regrutovanog osoblje, novinara, medijskog osoblja i njihove opreme, objekata, transporta i zaliha. Napore je neophodno povećati i u pogledu sankcionisanja svih aktera koji su odgovorni za kršenje međunarodnog humanitarnog prava i

¹³ *Ibidem*, Action 16.

¹⁴ *Ibidem*, Action 23-24.

¹⁵ The Pact for the future, Action 25.

¹⁶ *Ibidem*, Action 26.

učinioce najtežih međunarodnih krivičnih dela: genocida, ratnih zločina, zločina protiv čovečnosti i drugih zločina poput izgladnjivanja civila i rodno zasnovanog nasilja, uključujući seksualno nasilje.¹⁷ Kada je reč o položaju žena u sistemu međunarodnog mira i bezbednosti, UN osuđuju svaki oblik nasilja nad ženama i devojčicama u oružanim sukobima, postkonfliktnim situacijama i humanitarnim vanrednim situacijama. Pakt za budućnost ističe da žene treba da budu prisutne na svim nivoima u procesu donošenju odluka iz ove oblasti, što podrazumeva prevenciju i rešavanje sukoba, posredovanje i mirovne operacije. Pod pritiskom nevladinih organizacija, UN i Savet bezbednosti počele su preduzimati aktivnosti koje su vezane za položaj i ulogu žena u održavanju međunarodnog mira i bezbednosti.¹⁸ Zahvaljujući ovim aktivnostima, broj žena je povećan u pomoćnim organima UN, mirovnim misijama i pregovaračkim timovima UN. Pakt za budućnost nastavlja sa razvojem ovakve politike i pozitivnom afirmacijom žena u oblasti međunarodnog mira i bezbednosti.¹⁹ Za uspešno održavanje međunarodnog mira i bezbednosti od neprocenjivog značaja su mirovne operacije. UN se zamera nedostatak jasne političke strategije u mirovnim operacijama, kao i nemogućnost razvijanja realne procene situacije na terenu. U praksi su prisutne konfuzije u pobledu preduzimanja mera prevencije, mirovnih operacija i postkonfliktnog oporavka. Sve ovo nepotrebno opterećuje rad Sekreterijata i izaziva neusaglašenost na terenu. Pakt za budućnost ističe da je adekvatno finansiranje jedan od najvažnijih preduslova za uspeh bilo koje vrste mirovnih operacija.²⁰ Kako bi se to obezbedilo, Pakt za budućnost ističe da je važno poboljšati saradnju između UN i regionalnih i subregionalnih organizacija, a posebno Afričke unije. Od generalnog sekretara se u narednom periodu očekuje revizija budućih delovanja svih vrsta mirovnih operacija UN, uzimajući u obzir naučene lekcije iz iz prethodnih i tekućih reformskih procesa. Odredbama Pakta za budućnost, generalnom sekretaru se poverava zadatak sazivanja redovnih sastanaka sa relevantnim regionalnim organizacijama o pitanjima koja se odnose na mirovne operacije, izgradnju mira i sukobe.²¹

¹⁷ *Ibidem*, Action 14.

¹⁸ Jelica Gordanić, *Nevladine organizacije u međunarodnom pravu*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2024, str. 224–233.

¹⁹ *Ibidem*, Action 19.

²⁰ Sarah Cliffe, Alexandra Novosselof, *Reconstructing the UN Secretariat to strengthen preventative diplomacy and peace operations*, Center on international cooperation, New York, 2017, p. 14.

²¹ *Ibidem*, Action 21.

NAUKA, TEHNOLOGIJA, INOVACIJA I DIGITALNA SARADNJA U PAKTU ZA BUDUĆNOST

Doba u kome živimo je doba nauke, tehnologije i tehnoloških inovacija. Mogućnosti koje nose digitalne tehnologije su beskonačne i u potpunosti su izmenile načine na koje komuniciramo, radimo, obrazujemo se itd. Ukoliko se koriste na prave načine, tehnološka dostignuća mogu značajno doprineti boljoj budućnosti čovečanstva. Uticaj novih tehnologija, poput veštačke inteligencije, visoko je na dnevnom redu generalnog sekretara Ujedinjenih nacija. Oblasti poput veštačke inteligencije, blokčejna i biotehnologije imaju potencijal da ubrzaju napredak ostvarenja ciljeva održivog razvoja. UN se već nekoliko godina intenzivnije angažuju po pitanju nauke, inovacija i tehnologije. Generalni sekretar je 2018. godine, osnovao Panel o digitalnoj saradnji na visokom nivou (*High-Level Panel on Digital Cooperation*), sa ciljem da zainteresovanim stranama bude omogućeno da se dogovaraju i sarađuju u korišćenju potencijala digitalnih tehnologija, poput veštačke inteligencije, ali i da obrate pažnju na potencijalne negativne posledice njihove primene. Važan korak je bila i „Mapa puta za digitalnu saradnju“ (*Road map for digital cooperation: implementation of the recommendations of the High-level Panel on Digital Cooperation*), još jedna inicijativa generalnog sekretara sačinjena od niza konkretnih koraka za unapređenje globalne saradnje u domenu digitalne tehnologije, uključujući i veštačku inteligenciju. Generalni sekretar je formirao Naučni savetodavni odbor koji ima za cilj savetovanje lidera UN o razvojnim dostignućima nauke, korišćenju tih dostignuća i ublažavanju potencijalnih rizika. Prema njegovim rečima: „Naučni i tehnološki napredak mogu podržati napore za postizanje ciljeva održivog razvoja — ali oni takođe dovode do etičkih, pravnih i političkih problema koji zahtevaju multilateralna rešenja.“²² Rad na razvoju smernica, principa i etičkih okvira za primenu veštačke inteligencije u svojim sektorima započele su i neke od specijalizovanih agencija UN. Teoretičari smatraju da pored toga što su, „potrebni dalji koraci u konkretizaciji i preciziranju izdvojenih principa, uloga Ujedinjenih nacija ostaje nezamenljiva po pitanju koordinacije istinski globalnih napora ka izgradnji održivog regulatornog okvira za veštačku inteligenciju i promovisanja njenog pozitivnog uticaja u svetskom društvu.“²³

²² United Nations Meetings Coverage and Press Releases, UN Secretary-General Creates Scientific Advisory Board for Independent Advice on Breakthroughs in Science and Technology, SG/A/2223, 3 August 2023. Internet: <https://press.un.org/en/2023/sga2223.doc.htm> 06. 08. 2025.

²³ Dragana Dabić, Predlozi za uspostavljanje regulatornog okvira veštačke inteligencije na međunarodnom planu, u: *Tematski zbornik radova / Međunarodni naučni skup Dinamika savremenog pravnog poretka*, Univerzitet u Prištini, Pravni fakultet; Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Institut za uporedno pravo, Kosovska Mitrovica; Beograd, 2024, str. 178.

Odredbе Pakta za budućnost prepoznaju potencijale koji nose nauka, tehnologija i inovacije i njihove mogućnosti kada je reč o iskorenjivanju siromaštva i gladi, smanjivanju nejednakosti, razvoju bezbednosti hrane, zdravstva, obrazovanja, socijalne zaštite, vode i sanitacije, energije, klime i životne sredine. Imperativ je premostiti jaz u nauci, tehnologiji i inovacijama unutar i između razvijenih država i država u razvoju. Sa tim ciljem, neophodno je ubrzati transfer ekološki ispravnih tehnologija zemljama u razvoju pod povoljnim uslovima, uključujući koncesije i preferencijalne uslove. Između razvijenih i država u razvoju neophodno je ojačati razmenu politika, razmenu znanja, tehničku pomoć, finansiranje, zajednička međunarodna istraživanja i obuku osoblja prilagođenu specifičnim potrebama zemalja u razvoju. Na ovom mestu se predviđa jačanje saradnje na pravcu -Sever-Jug, Jug-Jug i „trougaone saradnje“. Nauka i tehnologija imaju velike potencijale kada je reč o ostvarivanju ciljeva održivog razvoja. Pakt za budućnost podržava razvoj, primenu i održivu upotrebu novih tehnologija i tehnologija otvorenog koda, kao i politike usmerene ka otvorenoj nauci i otvorenim inovacijama usmerenim ka postizanju ciljeva održivog razvoja. Predviđa se i značajan razvoj privatnog sektora i razvoj javno-privatnih partnerstava kada je reč o razvoju i ulaganjima u nauku, tehnologiju i inovacije.²⁴ Na ovaj način mogu se podsticati investicije i preduzetništvo, razvijati lokalni inovacioni ekosistemi i promovisati dostojanstven rad. Pored ciljeva održivog razvoja, nauka, tehnologija i digitalna saradnja mogu doprineti razvoju ljudskih prava i poboljšanju položaja posebno ugroženih kategorija kao što su osobe sa invaliditetom, žene i devojčice, tradicionalno stanovništvo afro-porekla i autohtoni narodi.

MLADI I BUDUĆE GENERACIJE

Pakt za budućnost jedan je od retkih dokumenata koji razmatra pitanja i položaj mladih. Današnja generacija dece i mladih najveća je u istoriji, a većina njih živi u zemljama u razvoju. Mladi su ključni akteri promena kada je reč o miru i bezbednosti, održivom razvoju i ljudskim pravima. Činjenica je da su milioni dece i mladih lišeni uslova koji su im potrebni da ostvare svoj puni potencijal i spektar ljudskih prava koji im pripadaju. Sve aktivnosti sadašnje generacije ostavljaju posledice na budućnost dece i mladih. Iz tog razloga, Pakt za budućnost trudi se da pripremi buduće generacije za ulogu koja im pripada i da omogući da akcije sadašnje generacije budu urovnotežene i uzmu u obzir potrebe i interese novih generacija. Pakt za budućnost podržava angažovanje i učešće mladih u aktivnostima na nacionalnom i međunarodnom nivou. Na nacionalnom nivou pruža se podrška svim aktivnostima koje podrazumevaju uključivanje mladih u nacionalne procese kreiranja politika i donošenja odluka, negovanje međugeneracijskog dijaloga radi izgradnje jačih partnerstava između

²⁴ Actions 29–32.

pojedinaца različitih starosnih grupa, kao i uklanjanje prepreka koje sprečavaju učešće mladih u procesu donošenju odluka.²⁵ Na međunarodnom nivou se podržava angažovanje mladih u relevantnim međuvladinim telima i aktivnostima organa UN, gde je to prikladno i u skladu sa poslovnikom i ustaljenom praksom, uzimajući u obzir principe rodne ravnopravnosti i uravnotežene geografske zastupljenosti i nediskriminacije. Ovo podrazumeva uključivanje mladih u nacionalne delegacije u UN i njihovo učešće u aktivnostima koje sprovodi Fond za mlade UN. Na ovom mestu se prepoznaje uloga generalnog sekretara i inicijative koje on/ona može pružiti u cilju razvijanja osnovnih principa za angažovanje mladih u relevantnim međuvladinim procesima i telima UN, uz konsultacije i saradnju sa državama članicama.²⁶ Kako bi se položaj mladih poboljšao na globalnom nivou, od generalnog sekretara je potekla ideja o uspostavljanju Globalne platforme za ulaganje u mlade. Navedena platforma ima cilj da privuče finansijska sredstva, kako bi se pomoglo mladima da kroz različite programe ostvare svoj potencijal na tržištu rada.²⁷ Kako bi se ostvarili ciljevi predviđeni Paktom za budućnost, UN u saradnji sa državama i regionalnim organizacijama treba da omoguće pristojne uslove za život dece i mladih. Na globalnom nivou treba pojačati borbu protiv svih oblika rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije i svih oblika netolerancije koji utiču na mlade ljude i ometaju njihovu sposobnost da ostvare svoj potencijal. Neophodno je intenzivirati međunarodne, regionalne i nacionalne napore za iskorenjivanje prisilnog rada, dečjeg rada, modernog ropstva i trgovine ženama i decom, kao i eliminisanje diskriminacije, uznemiravanja, svih oblika nasilja nad mladim ženama i devojkicama, uključujući seksualno i rodno zasnovano nasilje, štetne prakse i prisilne brakove. Na globalnom nivou neophodno je sprovesti inicijative i razviti tehnologije koje će unaprediti inkluziju i eliminisati sve prepreke koje sprečavaju mlade osobe sa invaliditetom da postignu i održe maksimalnu nezavisnost i učešće u društvu. Neophodno je da države obezbede kvalitetnu socijalnu i zdravstvenu zaštitu, imunizaciju, vakcinaciju i školovanje. Digitalne tehnologije imaju značajno mesto kada je reč o obrazovanju budućih generacija, i ovu mogućnost treba iskoristiti. Obrazovni sistemi trebaju biti inkluzivni i pristupačni, prilagođeni potrebama mladih, sa mogućnošću unapređenjem nastavnih programa, poboljšanjem stručnog razvoja nastavnika, korišćenjem digitalnih tehnologija i poboljšanjem pristupa tehničkoj i stručnoj obuci kako bi se pomoglo mladima da doprinesu društvu.²⁸

²⁵ Action 36.

²⁶ Action 37.

²⁷ Action 34.

²⁸ Action 34.

PITANJA REFORME UJEDINJENIH NACIJA U PAKTU ZA BUDUĆNOST

Tokom osamdeset godina funkcionisanja sistem UN postigao je velike rezultate, ali i pokazao i brojne manjkavosti. Mnoge države se okreću drugim oblicima saradnje poput regionalnih organizacija. Pakt za budućnost je svestan da UN, ukoliko žele da ostanu relevantan akter u međunarodnim odnosima, moraju svoju strukturu unaprediti i prilagoditi zahtevima 21. veka. Afrika i Latinska Amerika nemaju predstavnike u Savetu bezbednosti. Generalna skupština je postala „svetska neefikasna pričaonica”.²⁹ Poslednjih decenija posebno je uočljivo zadiranje Saveta bezbednosti u oblasti koje tradicionalno pripadaju Generalnoj skupštini i Ekonomskom i socijalnom savetu. Ovakva praksa Saveta bezbednosti može se smatrati kršenjem principa Povelje UN, smanjenjem autoriteta drugih tela UN, kao i umanjivanjem prava država članica zasnovanih na članstvu u UN.³⁰ Ekonomski i socijalni savet skrajnut je, te nikada nije postigao potencijale koji je mogao postići. Povelja omogućava generalnom sekretaru ovlašćenja koja često u praksi ostaju neiskorišćena. Ovo su ozbiljni problemi koji zahtevaju ozbiljne promene. Da li se Pakt za budućnost na odgovarajući način posvetio ovim pitanjima?

Čitanjem odredbi Pakta, stiče se utisak da je propuštena prilika da iznese nešto ozbiljnije i inovativnije u pogledu reforme sistema UN. Svi izneti planovi su već odavno viđeni. O potrebi proširenja Saveta bezbednosti i ispravljanju nepravde prema Africi u pogledu stalnog članstva u ovom organu govori se sigurno više od pedeset godina. Ponavljanje zahteva za većom transparentnošću Saveta bezbednosti, njegova bolja komunikacija sa drugim organima i poboljšanje metoda rada stari su problemi koji se već decenijama pominju.³¹ Generalnoj skupštini nije posvećeno mnogo prostora. Naglašava se njena centralna pozicija kao glavnog organa UN, donosioca politike i njenog najvažnijeg predstavničkog organa. Neophodno je unaprediti njene potencijale u pogledu održavanja međunarodnog mira i bezbednosti, procesu izbora generalnog sekretara, kao i njenu ulogu u rešavanju globalnih izazova.³² Sve ove reči deluju primamljivo, ali su već izgovorene, te nemaju ništa novo da ponude. Možda najinovativniji deo Pakta posvećen reformi sistema UN odnosi se na Ekonomski i socijalni savet. Tokom funkcionisanja ovaj organ je postao „forum za diskusiju o Agendi za razvoj i Milenijumskim ciljevima razvoja i to, isključivo onih zemalja u razvoju i zemalja Juga koje se nisu pridružile

²⁹ M. J. Peterson, *The UN General Assembly*, Routledge, London, 2005, p. 122.

³⁰ Jelica Gordanić, *The Security Council's Encroachment on the Jurisdiction of other UN Bodies- the future or the breakdown of the United Nations?*, *The Review of International Affairs*, Vol. LXXI, No. 1177, 2020, pp. 42–60, p. 43.

³¹ Action 39–41.

³² Action 42.

interesima razvijenih zemalja i država globalnog Severa koje zagovaraju rešavanje najvažnijih svetskih ekonomskih pitanja van institucionalnog okvira Ujedinjenih nacija.³³ Imajući u vidu posvećenost organizacije ciljevima održivog razvoja, ovaj organ se prepoznaje kao glavni organ koordinacije, revizije politike, političkog dijaloga i preporuke o pitanjima ekonomskog i socijalnog razvoja. Kao takav, idealan je za postizanje tri dimenzije održivog razvoja i, ukoliko se njegovi potencijali budu koristili na pravi način, može dati značajnu podršku realizaciji Agende 2030. Paktom se predviđa jačanje saradnje ovog organa i Komisije za izgradnju mira i međunarodnih finansijskih institucija. Imajući u vidu da je Ekonomski i socijalni savet jedini organ u strukturi UN koji direktno sarađuje sa nevladinim organizacijama, ovu vezu je neophodno što bolje iskoristiti u budućem periodu, posebno kada je reč o održivom razvoju. Ostvarenje ciljeva održivog razvoja zahteva saradnju na više nivoa. Neophodna je podrška lokalnih i regionalnih organa, te iz tog razloga generalni sekretar treba da ispita mehanizme putem kojih se takve vrsta saradnji mogu uspostaviti.³⁴ Ističe se i važnost Omladinskog foruma EKOSOC-a kada je reč o unapređenju angažovanja mladih, kao i potencijali ovog organa u unapređenju položaja žena i devojčica i razvoja njihovih prava.³⁵ UN se ne snalaze baš nabolje kada je reč o odgovorima na globalne šokove. Pod pojmom „globalnog šoka“, podrazumevaju se događaji koji imaju ozbiljne štetne posledice po značajan deo sveta i svetske populacije. Efikasan odgovor na ovakve događaje zahteva ne samo delovanje UN, nego i njegovu efikasnu saradnju sa međuvladinim telima, specijalizovanim agencijama, državama članicama i drugim državnim i nedržavnim akterima. Organizacija UN ima u planu poboljšanje odgovora na globalne šokove, vanredne situacije i hitne vanredne situacije kroz koordinaciju sa državama članicama i svim drugim relevantnim akterima.³⁶ Slično kao i sa drugim relevantnim pitanjima reforme sistema UN, ne predviđaju se jasni mehanizmi putem kojih se ovakav ambiciozan zadatak može postići.

GLOBALNI DIGITALNI SPORAZUM

Već smo pomenuli potencijale i mogućnosti koji nosi internet i digitalne tehnologije. Globalni digitalni sporazum predstavlja aneks Pakta za budućnost. Ovaj dokument kao najvažnije temelje digitalne budućnosti predviđa okončanje

³³ Duško Dimitrijević, *Reforme Ujedinjenih nacija – Generalna Skupština, Ekonomski i socijalni savet i administrativni aparat svetske organizacije*, u: Dragoljub Todić, Marko Nikolić (urs), *Savremeni međunarodno-pravni poredak i evropske integracije Srbije*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2014, str. 23–44, str. 36.

³⁴ Actions 54–55.

³⁵ Action 43.

³⁶ Actions 52–54.

svih digitalnih podela i ubrzanje napretka kroz ciljeve održivog razvoja, razvoj digitalne ekonomije, razvoj inkluzivnog, otvorenog i bezbednog digitalnog prostora koji poštuje, štiti i razvija ljudska prava, stvaranje odgovornih i pravičnih pristupa u procesu upravljanja podacima i međunarodno upravljanje veštačkom inteligencijom za dobrobit čovečanstva.³⁷ Slično svim ostalim ciljevima predviđenim Paktom za budućnost, ostvarenje globalne digitalne saradnje zahteva saradnju svih vrsta aktera – država, međunarodnih organizacija, civilnog društva, akademske zajednice, uticajnih pojedinaca i svih drugih zainteresovanih strana. Digitalna budućnost ne sme se realizovati na uštrb ljudskih prava. Sve vrste ljudskih prava moraju se poštovati, štiti i razvijati kako na mreži, tako i van mreže. Digitalne tehnologije imaju potencijal da razviju i unaprede ljudska prava, ali i ozbiljan potencijal da ih ugroze i naruše. Iz tog razloga odredbe Globalnog digitalnog sporazuma naglašavaju važnost pouzdanih informacija jer pouzdane, tačne i relevantne informacije mogu pomoći UN u ostvarenju predviđenih ciljeva. Nove tehnologije primamljive su za najrazličitije vrste manipulacije informacijama, pa je neophodno preduzeti sve neophodne mere kako bi manipulativne tehnike bile eliminisane ili barem svedene na minimum. UN apeluju na tehnološke kompanije da pruže podršku u vidu razvijanja softvera i mehanizama koji mogu da detektuju neistinite informacije i govor mržnje.³⁸ Sa ovim ciljem usko je povezana i zaštita privatnosti i bezbednost na internetu. Mnogi internet sajtovi i društvene mreže poseduju informacije o aktivnostima i preferencijama korisnika. Mogućnosti zloupotrebe su praktično beskonačne i kada je reč o o kreditnim karticama ili ličnim podacima poput mesta stanovanja. Prikupljanje, deljenje i obrada podataka mogu biti veoma rizične aktivnosti u odsustvu efikasne zaštite ličnih podataka i normi privatnosti. Međunarodno postavljeni standardi u pogledu zaštite podataka se moraju poštovati. U ostvarenju ovih ciljeva Globalni digitalni sporazum računa na ulogu i pomoć Statističke komisije UN i Komisije UN za nauku i tehnologiju za razvoj.³⁹ Digitalna saradnja treba da razvije međunarodnu povezanost. Ovaj cilj podrazumeva globalnu pokrivenost internetom kao i preduzimanje mera kako bi se internet uveo u najvažnije objekte poput škola i bolnica, sprovođenje digitalne pismenosti, veština i kapaciteta, učenje osnova interneta u školskom programu, ali i sprovođenje programa i kurseva za digitalno opismenjavanje odraslih, kao i mere prekvalifikacije radnika čije poslove ugrožavaju digitalne tehnologije.⁴⁰ Globalni digitalni sporazum predviđa mere za unapređenje digitalne ekonomije. Ispunjenje ovog cilja podrazumeva stvaranje transparentnog okruženja koje obuhvata političke, zakonske i regulatorne okvire koji podržavaju inovacije,

³⁷ The Pact for the Future, Annex I, Global Digital Compact, Objectives.

³⁸ *Ibidem*, Information Integrity (33–36).

³⁹ *Ibidem*, Data exchanges and standards (40–49).

⁴⁰ *Ibidem*, Digital literacy, skills and capacities (12–13).

štite prava potrošača, neguju digitalne talente i veštine, promovišu fer konkurenciju i digitalno preduzetništvo, te povećavaju poverenje potrošača i poverenje u digitalnu ekonomiju. Na taj način će se, kako na međunarodnom tako i nacionalnom nivou, povećati produktivnost, olakšati razvoj e-trgovine, poboljšati konkurentnost, i omogućiti transfer digitalnih tehnologija pod obostrano dogovorenim uslovima u zemlje u razvoju.⁴¹ Jedan od najvećih ciljeva Globalnog digitalnog sporazuma jeste pitanje razvoja i upotrebe veštačke inteligencije. Teoretičari prave podelu kapaciteta veštačke inteligencije na tri grupe: uska, opšta i super veštačka inteligencija. Uska veštačka inteligencija ima ograničene mogućnosti i ne može da radi van svojih ograničenja. Neki od primera su *Google Asistent*, *Apple Siri* i *Amazon Alexa*. S druge strane, super veštačka inteligencija se može definisati kao bilo koji intelekt koji u velikoj meri prevazilazi kognitivne performanse ljudi u skoro svim oblastima funkcionisanja.⁴² Veštačkom inteligencijom neophodno je upravljati u javnom interesu i obezbediti da njena primena neguje različite kulture i jezike, kao i da podržava lokalno generisane podatke u korist razvoja država i zajednica. Međunarodna saradnja je neophodna kako bi se obezbedila podrška državama u razvoju u izgradnji kapaciteta veštačke inteligencije, kao i napore za rešavanje potencijalnih negativnih uticaja digitalnih tehnologija na rad, zapošljavanje i životnu sredinu. U okviru Globalnog digitalnog sporazuma planira se uspostavljanje multidisciplinarnog nezavisnog međunarodnog naučnog panela o veštačkoj inteligenciji, kao i pokretanje Globalnog dijaloga o upravljanju veštačkom inteligencijom.⁴³ Ostvarenje globalne digitalne saradnje neće biti jednostavan zadatak. Digitlni prostor istovremeno je i mesto političke borbe. Svi izazovi digitalne revolucije istovremeno su praćeni nadmetanjem država, međunarodnih tehnoloških organizacija, nevladinih organizacija, uticajnih pojedinaca i drugih aktera da budu predvodnici u globalnom upravljanju digitalizacijom. Velike su razlike između globalnog Severa i globalnog Juga. Pregovarački proces usvajanja Globalnog digitalnog sporazuma stavio države EU i G7 pred dilemu: Da li da sarađuju ili da predvode pregovarački process?⁴⁴

⁴¹ *Ibidem*, Objective 2. Expanding inclusion in and benefits from the digital economy for all (18–21).

⁴² Радослав Балтезаревих, *Нове технологије и глобална економија*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2025, стр. 35.

⁴³ *Ibidem*, Objective 5. Enhance international governance of artificial intelligence for the benefit of humanity, (50–63).

⁴⁴ Ivana Dunjić, *Diplomatsko predvođenje ili tehnološko zaostajanje: izbor Grupe sedam (g7) u multilateralnim pregovorima o Globalnom digitalnom dogovoru*, u: Milica Stojčić, Savo Simčić (urs), *Perspektive političkih nauka u savremenom društvu III*, Institut za političke studije, Београд, 2025, стр. 164.

DEKLARACIJA O BUDUĆIM GENERACIJAMA

Imajući u vidu da je Pakt za budućnost je jedan od retkih dokumenata koji je posvećen dobrobiti mladih, pitanjima važnim za budućnost narednih generacija i mogućnostima učešća mladih u oblikovanju tokova međunarodne politike, njegov sastavni deo je Deklaracija o budućim generacijama. Ciljevi postavljeni Deklaracijom su hitni, vremenski ograničeni zadaci koji moraju biti ispunjeni kako bi se osigurali mir, globalna bezbednost i pravedna budućnost za sve. Buduće generacije su u opasnosti da naslede ekološki kolaps, rastuće nestabilnosti i produbljiivanja društvenih podela, osim ako se ne preduzmu hitne mere.⁴⁵

Ostaviti lepši svet budućim generacijama nije lagan zadatak, posebno ako imamo u vidu sve izazove vremena u kome živimo. Deklaracija o budućim generacijama navodi principe kojima međunarodna zajednica treba da teži kako bi obezbedila bolje sutra generacijama koje dolaze. Ti ciljevi podrazumevaju:

- održavanje međunarodnog mira i bezbednosti, poštovanje načela međunarodnog prava i odredbi Povelje UN;
- ostvarenje svih vrsta ljudskih prava i sloboda i odsustvo bilo koje vrste diskriminacije;
- ostvarenje ciljeva održivog razvoja, eliminisanje međugeneracijskog prenosa siromaštva i gladi, nejednakosti i nepravde;
- čistu, zdravu i održivu životnu sredinu i povećanje kolektivnih aktivnosti usmerenih ka zaštiti životne sredine;
- etičku upotrebu nauke, tehnologije i inovacija, negovanje otvorenog, pravičnog i inkluzivnog okruženja za naučni i tehnološki razvoj i digitalnu saradnju, i smanjivanje naučnih, tehnoloških, inovacionih i digitalnih podela između država;
- rodnu ravnopravnost, osnaživanje žena i devojčica i potpuno ostvarivanje njihovih ljudskih prava i osnovnih sloboda bez diskriminacije bilo koje vrste;
- ostvarivanje ljudskih prava osoba sa invaliditetom sadašnjih i budućih generacija, uključujući i mogućnost da budu aktivno uključeni u procese donošenja odluka;
- eliminaciju rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije i svih oblika netolerancije;
- stvaranje inkluzivnog, transparentnog i efikasnog multilateralnog sistema.⁴⁶

⁴⁵ Our Future Agenda, Declaration on Future Generations A Declaration to Safeguard Generations to Come. Internet: <https://our-future-agenda.shorthandstories.com/pactdecoded/pact-decoded/future-generations/index.html> 11. 08. 2025.

⁴⁶ The Pact for the Future, Annex II, Declaration on Future Generations, Guiding Principles (12–21).

Na prvi pogled, ciljevi predviđeni Deklaracijom o budućim generacijama deluju idealistično i nedostižno. Sve navedeno deluje kao proširena i ušminkana verzija Povelje UN. Jedan od znakova inovacije Deklaracije o budućim generacijama mogu biti nove tehnologije, internet, proces digitalizacije i upotreba veštačke inteligencije. Za dobrobit budućih generacija neophodno je eliminisati digitalni jaz, obezbediti globalnu pokrivenost interneta i povećati digitalnu pismenost. Internet daje velike mogućnosti u pogledu zapošljavanja pa može imati izuzetno pozitivan uticaj na razvoj prava i kvalitet života osoba sa invaliditetom, žena, devojčica i starijih lica. Internet omogućava i školovanje, razvoj preduzetništva, razvoj zdravstvenih prava, informisanje, društvenu angažovanost i mnoga druga prava. Nove tehnologije predstavljaju jedan od najvažnijih faktora na koje se sadašnje generacije mogu osloniti u cilju obezbeđivanja bolje budućnosti narednim generacijama. S druge strane, formulacije kao što su međunarodna saradnja, mir, bezbednost, rešavanje sukoba i kriza mirnim putem, stvaranje mirnih, inkluzivnih i pravednih društava, postizanje rodne ravnopravnosti i eliminacija svih vrsta diskriminacije žena i devojčica, ponovljene su stotinama puta u različitim pravnim aktima. Slično je kada je reč o stabilnom ekonomskom okruženju, zdravoj životnoj sredini, održivom razvoju, bezbednosti hrane i iskorenju siromaštva. Životna sredina se zagađuje, siromaštvo se ne smanjuje, a ciljevi održivog razvoja nisu ni blizu da budu ostvareni. S druge strane, veoma je pohvalno i hrabro što su UN odlučile da posvete deo svog delovanja generacijama koje dolaze i što imaju želju da stvore temelje za neki bolji svet. Kako bi se ostvario makar delić ciljeva predviđenih Deklaracijom o budućim generacijama neophodna je podrška i saradnja državnih i nedržavnih aktera- država, regionalnih i međunarodnih organizacija, civilnog društva, akademske zajednice, naučnih i tehnoloških kompanija, multinacionalnih kompanija i privatnog sektora.⁴⁷ Jedna od inovativnosti koja se predviđa Deklaracijom o budućim generacijama je i mogućnost uspostavljanja specijalnog izaslanika za buduće generacije.⁴⁸ Još uvek je nejasno na koji način bi mogući specijalni izaslanik vršio ulogu i šta bi tačno bila njegova ovlašćenja. U nekom najopštijem smislu, možemo pretpostaviti da bi njegov zadatak mogao biti ispitivanje adekvatnih mehanizama putem kojih bi se mogli ostvariti ciljevi predviđeni navedenom Deklaracijom. Na inicijativu generalnog sekretara, 2023. godine je došlo do uspostavljanja *UN Futures Lab*, mreže posvećene budućim pravcima delovanja UN i detektovanju dugoročnih rešenja za aktuelne probleme.⁴⁹ Treba primetiti da se misija *UN Futures Lab* u izvesnoj meri poklapa sa ciljevima Deklaracije o budućim generacijama, te bi u budućem periodu možda mogli očekivati

⁴⁷ The Pact for the Future, Annex II Declaration on future generations, Actions 39-40.

⁴⁸ The Pact for the Future, Annex II, Declaration on Future Generations, Actions (43).

⁴⁹ Detaljnije o UN Futures Lab videti: United Nations Futures Lab Network. Internet: <https://un-futureslab.org/> 26. 08. 2025.

uspostavljajući nekih mehanizama saradnje i razmene iskustva sa potencijalnim izaslanikom za buduće generacije.

ŠTA MOŽEMO OČEKIVATI OD PAKTA ZA BUDUĆNOST?

Velike godišnjice obično su dobra prilika da se sumiraju rezultati rada, podvuče crta i usvoje smernice za neki budući period. To je bio slučaj i sa Paktom za budućnost. Usvojen malo pre obeležavanja osamdesete godišnjice UN, Pakt je najavio principe, smernice i ciljeve prioritete za godine koje dolaze. Globalna geopolitička situacija možda je najizazovnije od okončanja Drugog svetskog rata. Živimo u svetu velikih vojnih sukoba, nepoštovanja osnovnih normi međunarodnog prava i konkurentnih globalnih strategija između velikih sila, suočavamo se sa egzistencijalnim izazovima, svedočimo sve većoj nejednakosti između država i generacija. Svet se suočava sa nepredviđenim vanrednim okolnostima kao što je bila zdravstvena pandemija Covid-19 koja je već od momenta izbijanja „nametnula intenzivnu konkurenciju između globalnih igrača.“⁵⁰ Prisutni su problemi gladi i apsolutnog siromaštva u jednom delu sveta, i ubrzanog razvoja i uticaja veštačke inteligencije, u drugom delu sveta. Jaz između globalnih izazova i trenutnog sistema globalnog upravljanja postao je beskonačno veliki. UN se već duže vreme suočavaju sa krizom efikasnosti. Njihov značaj u oblasti međunarodnog mira i bezbednosti postao je skoro pa simboličan. Taj minimum još više upada u oči kada je reč o sukobima koji su od interesa za najmoćnije države sveta. Organizacija vapi za promenama – strukturnim, organizacionim, finansijskim. Bilo koja vrsta promene delovanja je više nego dobro došla. UN su postale prosperitetnije u pitanjima održivog razvoja nego mira i bezbednosti. To je zaista neobičan preokret, imajući u vidu da su države svojevremeno mnogo više entuzijazma i poverenja ulagale u pitanja međunarodnog mira i bezbednosti. Ne treba smetnuti s uma ni krizu reputacije. UN su prošle kroz gomilu kriznih trenutaka. Setimo se skandala sa pripadnicima mirovnih misija i optužbi za seksualno zlostavljanje i eksploataciju, epidemiju kolere na Haitiju, optužbe za korupciju i finansijske malverzacije. Reputacija UN je stigla do tačke posle koje nema povratka nazad. Jedini razuman korak može biti konstruktivna i efikasna promena. Paradoksalno, ali koliko god bilo neizvesno stanje na globalnom nivou, za UN ovo je idealna prilika da pokušaju da se vrate na staze nekadašnjeg uspeha. Da li Pakt za budućnost može biti pogodan način za ostvarenje tog cilja? Potencijalni dometi Pakta za budućnost različito se ocenjuju. Pojedini teoretičari smatraju da Pakt predstavlja „novi napor u

⁵⁰ Nevena Stanković, Normativna moć kao aspekt spoljne politike Evropske unije u kontekstu pandemije Kovid 19, in: Nevena Stanković, Dragana Dabić, Goran Bandov (urs), *Razvojni pravci Evropske unije nakon pandemije Kovid 19*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2021, str. 147–167, str. 148.

multilateralizmu“,⁵¹ „deo sveobuhvatnih napora da se resetuje napregnuti sistem međunarodne saradnje“,⁵² dokument koji „nastoji da ostvari bolju sadašnjost i očuva budućnost (...), unapredi multilateralizam za međunarodni mir i bezbednost, ojača inkluzivne inovacije i saradnju radi prevazilaženja digitalnog jaza i unapredi globalni sistem za sadašnje i buduće generacije“.⁵³ Karakteriše se kao nova „merodavna tačka“, „dragocen korak napred“ dok se njegovi aneksi, Globalni digitalni sporazum i Deklaracija o budućim generacijama, karakterišu kao inovativni i moderni koraci.⁵⁴ S druge strane, ne treba zatvoriti oči pred izazovima sa kojima će se ova strategija suočiti. Postojeći multilateralni okvir koji je osmišljen da promoviše saradnju, već duže vreme ne funkcioniše. Rastuća polarizacija među globalnim institucijama dovela je do slabljenja kolektivnog procesa donošenja odluka. Ovo se ogleda u nemogućnosti rešavanja pitanja kao što su konflikti, degradacija životne sredine i humanitarne krize. Poruka koji Samit i Pakt za budućnost šalju u pravcu obnove multilateralizma je plemenita i (s obzirom na okolnosti), ambiciozna. Ukoliko ciljeve postavljene Paktom za budućnost ne prate istinska politička volja i jasne strategije ostvarenje predviđenih ciljeva je pod velikim znakom pitanja. Pozivanje na težnje koje nisu potkrepljene čvrstim pravnim uverenjima „moglo bi da nema negativne posledice, dok bi, u najgorem slučaju pretilo da oslabi multilateralni sistem koji želi ojačati.“⁵⁵ Bez političke volje država, Pakt za budućnost može se posmatrati kao poziv na akciju bez ikakve namere delovanja“ i dokument koji veoma brzo može postati neefikasan deo prošlosti. Trenutni problem „nije nedostatak dobro definisanih rešenja, već nedostatak kapaciteta da se ona saopšte i da se dobije jača javna podrška za njih.“⁵⁶ Imajući u vidu teške geopolitičke okolnosti u kojima je usvojen, pravo je iznenađenje da su države uspele da postignu saglasnost oko sadržaja Pakta

⁵¹ Scott Jerebi, *Unpacking the UN Pact for the Future. What does it mean for the responsible business agenda?*, The Institute for Human Rights and Business (IHRB), 03 October 2024. Internet: <https://www.ihrb.org/latest/unpacking-the-un-pact-for-the-future-what-does-it-mean-for-the-responsible-business-agenda> 29. 08. 2025.

⁵² Ibidem.

⁵³ IISD, *Pact for the Future: From Adoption to Implementation*, 30 April 2025. Internet: <https://sdg.iisd.org/commentary/policy-briefs/pact-for-the-future-from-adoption-to-implementation/> 29. 08. 2025.

⁵⁴ *Culture 2030, From Summit to Substance: An Action plan for Culture to deliver on the Pact for the Future*, September 2024. Internet: https://culture2030goal.net/sites/default/files/2024-09/EN_culture2030goal_Sep2024_Declaration.pdf 02. 10. 2025.

⁵⁵ Karen Mathiasen, *The UN Pact for the Future: Mired in the Past and Hamstrung by the Present*, Center for Global Development, 25 September 2024. Internet: <https://www.cgdev.org/blog/un-pact-future-mired-past-and-hamstrung-present> 02. 10. 2025.

⁵⁶ Maria João Rodrigues, *A UN Pact for the Future against national retrenchment and global disorder*, in: *Progressive Yearbook 2025*, Foundation for European Progressive Studies, Bruxelles, 2025, pp. 99–105, p. 105.

u ovom obliku. Treba napomenuti da njegovo usvajanje nije teklo u idealnim uslovima. Mnoge države nisu bile zadovoljne nacrtom, među njima Rusija, Iran, Severna Koreja, Belorusija i Sirija. Rusija je u više navrata isticala da su države koje su mesecima koordinirale tekst (Nikaragva i Nemačka), uključile pitanja od značaja samo za države Zapada, ignorišući sve zahteve i predloge Rusije i država Istoka. Rusija je uložila čak 25 prigovora na nacrt Pakta za budućnost. Konačan tekst Pakta za budućnost daleko je od idealnog. To je pokušaj rukovodstva UN da pronađe lek za sadašnje i buduće probleme i da svetku organizaciju oživi kao „feniksa iz pepela“. Kada je reč o ulozi UN u međunarodnim odnosima, odredbe Pakta bi mogle da budu i malo skromnije, sa realnijim izgledima za uspeh. Umesto velikih reči predviđenih Paktom, za osamdeset godina funkcionisanja UN mogle su se sprovesti reforme u pogledu jačanja metoda rada, smanjenja broja zaposlenih ili pitanja odnosa glavnih organa- posebno Saveta bezbednosti i Generalne skupštine, kao i Generalne skupštine i Ekonomskog i socijalnog saveta. Postoje mnoge oblasti, aktivnosti i akteri u kojima i sa kojima UN mogu ostvariti značajniju ulogu. Tu treba pomenuti saradnju sa nevladinim organizacijama kao oblast o kojoj se sve glasnije priča poslednjih decenija. Kada je reč o samom Paktu za budućnost, treba istaći i jednu zanimljivu činjenicu. Iako nije u pitanju pravno obavezujući akt, u engleskoj verziji teksta koriste se termini poput „affirm“, „commit“, „decide“, „obligation“, „pledge“ i „will“ koje se uglavnom koriste u pravno obavezujućim aktima. Deluje naivno misliti da će ciljevi i principi oblikovani u Paktu za budućnost biti „čarobni lek“ za sve probleme UN. Nijedan novi akt nema potencijal da ispravi višedecenijske sistemske nedostatke ili da reši pitanja koja UN nisu decenijama mogle rešiti. Na ovaj način bi UN gradile kuću od krova, a svi znamo da kuća ne može egzistirati bez stabilnih temelja. Svakako, ne treba se smetnuti s uma činjenica da Pakt za budućnost nosi mali potencijal za uspeh. UN su na prekretnici svog delovanja i međunarodna zajednica je veoma svesna te činjenice. Sprovođenje zamisli iz Pakta za budućnost za države jeste poziv koji se ne sme ignorisati i prilika koja se možda neće pružiti u skorijoj budućnosti. Posmatrano iz te perspektive, ovaj dokument može biti jedna od poslednjih prilika međunarodne zajednice da vrati UN na staze efikasnosti, poštovanja i međunarodne relevantnosti. Odredbe Pakta za budućnost pružaju priliku da UN osavremene svoje delovanje i fokusiraju se na neka pitanja novijeg datuma poput digitalne saradnje, interneta, veštačke inteligencije, održivog razvoja, digitalne ekonomije, položaja mladih itd. Na ovaj način rad organizacije može postati moderniji i usklađen sa trendovima i zahtevima 21. veka. Ovakvom praksom bi se ublažila tendencija UN da decenijama razmatraju ista pitanja, bez konkretnog izgleda za njihovo rešavanje.

ZAKLJUČAK

Na kraju, šta možemo reći o ulozi, značaju i daljim pravcima delovanja UN? Pitanje značaja i uloge UN se decenijama razmatra od strane teoretičara. Mnogi svetski lideri upućuju oštre kritike na račun njihovog delovanja. Svaki stav o UN je validan. UN se mogu posmatrati kao jedna velika globalna pričaonica koja ne daje dobre rezultate. Mogu se posmatrati i kao jedini svetski forum posvećen rešavanju međunarodnih problema i održavanju svetskog mira. Pored svih nedostataka koje poseduju, UN i dalje opstaju i ostaju mesto prema kome veliki broj država oseća poštovanje i vidi ih kao jedini mehanizam koji može pružiti pomoć i zaštitu. Dobar primer za ovu tvrdnju su male ostrvske države koje se suočavaju sa nestajanjem usled posledica klimatskih promena. Ko bi obratio pažnju na glas ovih država da nema foruma kao što su UN? U širem smislu možemo reći da su UN ostvarile ulogu zbog koje su osnovane. Treći svetski rat nije još uvek izbio. Da li su UN mogle biti uspešnije i u nekim drugim pitanjima, izbeći pad reputacije, kvalitetnije zaštititi mir i bezbednost, razviti ekonomsku saradnju i unaprediti ljudska prava? Verovatno da su mogle bolje postupati u većini nabrojanih pitanja. Da li su svetu i dalje potrebne Ujedinjene nacije? Da li ova organizacija, ukoliko se ne reformiše ili ne uvaži ciljeve predviđene Paktom za budućnost, ima svrhu svog postojanja? Pored svih slabosti i manjkavosti, svetu su i dalje neophodne UN. Neophodne su, jer su se pokazale sposobnim da postoje 80 godina. One su praktično jedini globalni mehanizam koji i sa toliko narušenom reputacijom može da se uhvati u koštac sa globalnim problemima. Njihovo postojanje garant je nečega velikog u međunarodnoj politici, nečega što je veće od samih država. UN su postale „kao osiromašena aristokratija – više nisu u mogućnosti da čine velika dela, ali imaju određeni ugled koji im omogućava da budu relevantne u društvenom životu.“⁵⁷ Treba se zapitati šta je sa idejom koja je dovela do osnivanja UN. Da li je ideja zajedništva, saradnje, zajedničkog prevazilaženja problema doživela neuspeh? U vremenu koje se menja, u eri napretka tehnologije, u svetu globalizacije, nijedna država ne može samostalno funkcionisati. Zasedanja Generalne skupštine su prilika da se sve države upoznaju sa problemima drugih država, sa presekam stanja u međunarodnim odnosima. Bez UN kao globalnog mesta susreta, međunarodni odnosi bili bi u daleko većoj krizi nego sada. UN svoju potencijalnu renesansu treba da crpi iz ideje o zajedništvu. Svi globalni trendovi dolaze i prolaze, ali saradnja i povezivanje država uvek će biti aktuelno pitanje. Svaka organizacija u nekom periodu doživi zamor, ali inicijalni razlozi osnivanja predstavljaju „pogonsko gorivo“ koje omogućava napredak. Države članice ne bi trebalo da pokušavaju da samostalno egzistiraju ili da zaobilaze UN tražeći pogodniji mehanizam za razne oblike rešavanja problema. UN

⁵⁷ Jelica Gordanić, *Ujedinjene nacije - uspon i pad jedne ideje*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2025, str. 257.

imaju još toga da ponude svetu, ali, kako bi svoju ulogu vršile svrsishodnije, države moraju da pokažu odlučnost i inicijativu. Izgradnja „starog- novog“ sveta u skladu sa principima Pakta za budućnost može biti prvi korak u tom pravcu.

BETWEEN DESIRE AND POSSIBILITY: THE PACT FOR THE FUTURE AS A TEST FOR THE SURVIVAL OF THE UNITED NATIONS

ABSTRACT

The United Nations (UN) has been facing numerous criticisms for several decades. The organization is not as efficient as it used to be, and the goals for which it was founded are not being met sufficiently. Therefore, the trust of the international community in its actions is getting weaker. The UN is at a turning point and must urgently take some steps in order to remain a relevant actor in international relations. Acting in this direction, the UN adopted a strategic document – Pact for the Future, which represents a new UN strategy for its future action. Ambitiously conceived, the Pact for the Future considers the possibilities of UN action in the areas of sustainable development, peace and security, youth and future generations, science, technology and artificial intelligence and other important issues. Although some ideas contained in the Pact for the Future are already known, the Pact also contains some new innovative ideas dedicated to digital technologies, artificial intelligence and improving the position of young people. The paper analyzes in more detail the content of the Pact and its possible effects on the future action of the UN. The author concludes that the Pact for the Future, as a strategic document of the UN, can be a good basis for improving the organizational efficiency of the world organization, especially taking into account its innovative ideas that consider issues that the UN has not paid enough attention to so far.

Key words: United Nations, Pact for the Future, sustainable development, peace and security, artificial intelligence, digital technologies

REFERENCE

1. ALCED, Data shows global conflict surged in 2024, 12. December 2024. Internet: <https://acleddata.com/media-citation/data-shows-global-conflict-surged-2024-washington-post>
2. *Back to the Future? Early Insights into the Gains and Gaps of the UN Pact for Future and Annexed Declaration on Future Generations* (research conducted under the PRIN 2022 Project entitled: ‘FUEL-IT: FUTURE generations and international Law: boosting an Italian response’). AIR (Archivio Istituzionale della Ricerca) UNMi, Milano 2024. Internet: <https://air.unimi.it/retrieve/dfd2fbfb-be73-4128-a20f-7da29501b64d/SIDI-Blog%20%28Pre-Print%29.pdf>

3. Biersteker, Thomas, Kofi Annan's Legacy of UN Reform, *Caribbean Journal of International Relations & Diplomacy* Vol. 5, No. 2, September 2020, pp. 31–50.
4. Cliffe, Sarah, Novosselof, Alexandra, *Reconstructing the UN Secretariat to strengthen preventative diplomacy and peace operations*, Center on international cooperation, New York, 2017.
5. Culture2030, From Summit to Substance: An Action plan for Culture to deliver on the Pact for the Future, September 2024. Internet: https://culture2030goal.net/sites/default/files/2024-09/EN_culture2030goal_Sep2024_Declaration.pdf
6. Dimitrijević, Duško, Reforme Ujedinjenih nacija – Generalna Skupština, Ekonomski i socijalni savet i administrativni aparat svetske organizacije, u: Dragoljub Todić, Marko Nikolić (urs), *Savremeni međunarodno-pravni poredak i evropske integracije Srbije*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2014, str. 23–44.
7. Dunjić, Ivana, Diplomatsko predvođenje ili tehnološko zaostajanje: izbor Grupe sedam (G7) u multilateralnim pregovorima o Globalnom digitalnom dogovoru, u: Milica Stojčić, Savo Simčić (urs), *Perspektive političkih nauka u savremenom društvu III*, Institut za političke studije, Beograd, 2025, str. 147–162,
8. Gardiner, Nile, The Decline and Fall of the United Nations: Why the U.N. has Failed and How it Needs to be Reformed, *Macalester International*, Vol. 19, Article 9, 2007, pp. 35–60
9. Gordanić, Jelica, The Security Council's Encroachment on the Jurisdiction of other UN Bodies- the future or the breakdown of the United Nations?, *The Review of International Affairs*, Vol. LXXI, No. 1177, 2020, pp. 42–60.
10. Gordanić, Jelica, *Nevladine organizacije u međunarodnom pravu*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2024.
11. Gordanić, Jelica, *Ujedinjene nacije – uspon i pad jedne ideje*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2025.
12. Dabić, Dragana, Predlozi za uspostavljanje regulatornog okvira veštačke inteligencije na međunarodnom planu, u: *Tematski zbornik radova / Međunarodni naučni skup Dinamika savremenog pravnog poretka*, Univerzitet u Prištini, Pravni fakultet; Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Institut za uporedno pravo, Kosovska Mitrovica; Beograd, 2024, str. 171–188.
13. Mathiasen, Karen, The UN Pact for the Future: Mired in the Past and Hamstrung by the Present, Center for Global Development, 25 September 2024. Internet: <https://www.cgdev.org/blog/un-pact-future-mired-past-and-hamstrung-present>

14. IISD, Pact for the Future: From Adoption to Implementation, 30 April 2025. Internet: <https://sdg.iisd.org/commentary/policy-briefs/pact-for-the-future-from-adoption-to-implementation/>
15. Jerebi, Scott, Unpacking the UN Pact for the Future. What does it mean for the responsible business agenda?, The Institute for Human Rights and Business (IHRB), 03 October 2024. Internet: <https://www.ihrb.org/latest/unpacking-the-un-pact-for-the-future-what-does-it-mean-for-the-responsible-business-agenda>
16. Our Future Agenda, Declaration on Future Generations A Declaration to Safeguard Generations to Come. Internet: <https://our-future-agenda.shorthandstories.com/pactdecoded/pact-decoded/future-generations/index.htm>
17. Peterson, M. J, *The UN General Assembly*, Routledge, London, 2005.
18. PRIO, New data shows conflict at historic high as U.S. signals retreat from world stage, 09. June 2025. Internet: <https://www.prio.org/news/3616>
19. Rodrigues, Maria João, A UN Pact for the Future against national retrenchment and global disorder, in: *Progressive Yearbook 2025*, Foundation for European Progressive Studies, Bruxelles, 2025, pp. 99–105.
20. Stanković, Nevena, Normativna moć kao aspekt spoljne politike Evropske unije u kontekstu pandemije Kovid 19, in: Nevena Stanković, Dragana Dabić, Goran Bandov (urs), *Razvojni pravci Evropske unije nakon pandemije Kovid 19*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2021, str. 147–167.
21. Tintor, Ljubomir, Pravo na čistu i zdravu životnu sredinu – dometi i ograničenja ljudskog prava u nastajanju, *Harmonius - Journal of Legal and Social Studies in South East Europe*, 11 (1), 2022, str. 313–334.
22. United Nations General Assembly. A/79/L.2. The Pact for the Future, 20. September 2024.
23. Internet: <https://www.un.org/pga/wp-content/uploads/sites/109/2024/09/The-Pact-for-the-Future-final.pdf>
24. United Nations Information Service Nairobi. Press Release: United Nations adopts ground-breaking Pact for the Future to transform global governance. Internet: <https://www.un.org/en/unis-nairobi/press-releaseunited-nations-adopts-ground-breaking-pact-future-transform-global>
25. United Nations Meetings Coverage and Press Releases, UN Secretary-General Creates Scientific Advisory Board for Independent Advice on Breakthroughs in Science and Technology, SG/A/2223, 3 August 2023. Internet: <https://press.un.org/en/2023/sga2223.doc.htm>